

Katsaus

Martti Soramäki

Yleisradion jakelutekniikan myynti ulkomaille: väärinymmärretty kauppa

Yleisradion jakelutekniikka tarkoitti infrastruktuuria, jolla Suomen väestö sai ja saa edelleen Digita-nimellä¹ merkittävältä osin vastaanotettavaksi maamme televisio-ohjelmat ja Yleisradion radio-ohjelmat. Jakelutekniikan näkyvin osa ovat antennimastot ja asemarakennukset lähettimiseen eri puolilla maata. Suurilukuisesta määrästä antennimastoja parikymmentä on korkeita 300 metrin mastoja, loput noin 150 ovat matalampia täyteasemien mastoja. Infrastruktuuriin kuuluu myös verkon operointi.

Yleisradio yhtiöitti ensin 1990-luvun lopulla jakelutekniikkaansa Digita-nimiseksi yhtiöksi ja sitten myi – eli yksityisti – sen 2000-luvun alussa vaiheittain kokonaan ulkomaiseen omistukseen. Tässä katsauksessa kuvataan miten jakelutekniikan yhtiöittämis- ja myyntiprosessit toteutettiin. Myyntivaiheessa Yleisradion jakelutekniikka oli monopoli.

Yksityistämisestä ja myynnistä on ilmestynyt laajempi tutkimus², johon nyt käsillä oleva katsaus perustuu. Ensisijaisena lähdeaineistona olen käyttänyt yhtiöittämiseen ja kauppaan liittyviä Yleisradion hallinnollisia ja muita dokumentteja.

Omana aikanaan myyntiprosessi ei herättänyt juurikaan julkista keskustelua. Viime vuosina myynti on alkanut herättää voimakasta kritiikkiä julkisessa keskustelussa. Kun valtio myy tai harkitsee myydä yrityksiään ulkomaiseen omistukseen, Digitan myynti on palannut aina kielteisenä esimerkkinä julkisuuteen.³ Itse Digita-kaupan kritiikki on kohdistunut ensiksikin siihen, että myynti tapahtui ulkomaille ja toiseksi hintaan, jota väitetään alhaiseksi. Kolmas kritiikin elementti on ollut väite, jonka mukaan näin yksityistetty jakelumonopoli kykeni kohtuuttomasti ylihinnottelemaan palvelunsa. Tarkastelen laajemmassa esityksessäni ja tässä katsauksessa sitä, missä määrin esitetty kritiikki pitää paikkansa. Tässä yhteydessä kiinnitän huomiota enemmän siihen, oliko kaupalle todellisuudessa vaihtoehtoja.⁴

Jakelutekniikan omistuksen kehitys EU-maissa

Jakelutekniikan yhtiöittämis- ja yksityistämispöytäkirjat Suomessa olivat osa Euroopan unionin jäsenvaltioissa 1990-luvulta alkaen tapahtunutta kehitystä. Televisio-ohjelmien jakelu oli ennen varsinaisen kaupallisen television tuloa useassa maassa organisoitu niin, että se oli joko osa julkisen palvelun yleisradioyhtiön tai kansallisen teleyhtiön toimintaa. Iso-Britanniassa oli kaksi jakelujärjestelmää, toinen BBC:llä ja toinen ITV:llä, jotka molemmat olivat tuolloin julkisen palvelun järjestelmän osia.

1990-luvulle tultaessa televisiotoiminnan maanpäällisen jakelun omistuksen rakenne Euroopan unionin jäsenmaissa oli muutosprosessissa. Vaikka ratkaisut tapahtuivat jäsenvaltioissa, taustalla vaikutti EU:n telepolitiikan synty (ks. esim. Baskoy 2008, Åhren 1996). Televisio-ohjelmien jakelu yleisölle oli aiemmin osa julkista palvelua, mutta muuttui nyt kaupalliseksi teletoinnaksi. Jakelu soveltui sen vuoksi huonosti yhden julkisen osapuolen omistukseen tilanteessa, jossa digitalisointi loi näkymän kasvavista tv-jakelumarkkinoista.

Kun muutosprosessi oli ohi 2000-luvulla, television jakelun omistajaorganisaatiot olivat joko valtiollisia yhtiöitä (tele- tai erillisyyhtiöitä) tai sijoittajien omistamia erillisyyhtiöitä. Sijoittajien omistukseen siirtyneet jakeluyhtiöt olivat kaikki entisiä julkisen palvelun järjestelmään kuuluneita yhtiöitä. Suomen yksityistetty järjestely jakelussa poikkeaa muista Pohjoismaista, joissa jakelun omistus on valtiollista. Suomen järjestely toteutui kuitenkin myös Ranskassa ja Iso-Britanniassa, joissa jakelu on sijoittajaomistuksessa.

Yhtiöittämis- ja myyntiprosessit

Yleisradiolla ei ollut juridista pakkoa yhtiöittää ja myydä Digita. Yleisradion sisällä suoritettut aiemmat selvitykset asiassa olivat johtaneet kielteiseen lopputulokseen (Yleisradio. Hallitus 1995).

Muutos kohti yhtiöittämistä lähtikin liikkeelle maan hallituksesta. Hallituksen iltakoulu päätti 8.5.1996 television digitalisoinnin aloittamisesta ja siihen liittyvistä uusista analogisista ja digitaalisista toimituksista. Samalla iltakoulu velvoitti liikenneministeriötä kääntymään Yleisradion puoleen ja pyytämään yhtiötä ryhtymään pikaisiin toimiin digitaalista yleisradiotoimintaa hoitavan tytäryhtiön perustamiseksi sekä laatimaan suunnitelman jakeluverkon yhtiöittämisestä. Näin liikenneministeriö myös teki Yleisradiolle lähettämässään kirjeessä (Linnainmaa 1996).

Yleisradio oli aiemmin esittänyt yhtiöittämisessä liikenneministeriölle miniratkaisua eli vain digitaalisen jakelun yhtiöittämistä. Taustalla oli kuitenkin monia poliittisia, viestintäpoliittisia ja taloudellisia tekijöitä, jotka johtivat koko jakelutekniikan yhtiöittämiseen ja myyntiin. Kuten edellä on jo todettu, jakelu oli telepolitiikan muutoksen myötä selkeästi vain kaupallista toimintaa, eikä enää julkista palvelua. Siihen Yleisradion kotimaiset kilpailijat, tv-yhtiöt, halusivat sitä puolueettomamman ja läpinäkyvämmän toimijan.

Voimassa olleen lainsäädännön mukaan tämän mittaluokan asioista päättäminen kuului Yleisradion hallintoneuvostolle. Keskeiset ratkaisut tehtiin siten Yleisradiossa, eikä maan hallitus alkuvaihetta lukuun ottamatta osallistunut enää hankkeeseen.

Yleisradion konsulttina toiminut Mandatum⁵ esitti laskelmat, joiden mukaan Yleisradion oli mahdollista kannattavasti yhtiöittää koko jakelutekniikka, mikä oli merkittävä asia tulevan päätöksenteon kannalta (YLE, Mandatum & Co 1996). Yleisradion hallintoneuvosto päättikin yhtiöittämisestä eli Digita Oy:n⁶ perustamisesta lopullisesti kokouksessaan 23.9./30.9.1998⁷. Muut kokouksessa päätetyt keskeiset asiat olivat Yleisradion Jakelutekniikka- yksikön liiketoiminnan luovuttaminen perustetulle yhtiölle ja debentuurityyppisen lainan myöntäminen jakeluyhtiölle. Lainalla Digita kykeni maksamaan osan kauppahinnasta.

Jakelutekniikan myynti tarjosi mahdollisuuden digitalisoinnin rahoittamiseen. Myyntiprosessin alkuvaiheessa Yleisradion kilpailijoilla oli intressi osaomistajina ja yhtiön hallituksessa päästä määrittämään ostamiensa jakelupalvelujen hintataso. Myös

Yleisradiolla oli tarve saada jakelun liiketoimintaan lisäarvoa tuottavia yhteistyökumppaneita.

Aluksi Yleisradio selvitti mahdollisuuksia omistusrakenteeseen, jossa olisi vähemmistöomistajina ollut ryhmä kotimaisia teleyhtiöitä (Sonera, Elisa) ja tv-yhtiöasiakkaita (Alma Media/MTV, Sanoma-WSOY/Nelonen Median edeltäjä). TV-yhtiöt olivat kuitenkin halukkaita maksamaan vain alle puolet Yleisradion pyytämästä hinnasta, joka oli 100 prosentin omistusosuudelle laskettuna 210 miljoonaa euroa. Myös liiketoimintatavoitteista oli erimielisyyksiä. Elisa putosi ostajakandidaattina varhaisessa vaiheessa pois.

Soneran kanssa neuvottelut onnistuivat paremmin. Yleisradion hallitus esittikin hallintoneuvoston kokouksessa 8.9.1999, että hallintoneuvosto antaisi yhtiön johdolle valtuudet jatkaa neuvotteluja Soneran kanssa 20 prosentin omistusosuuden myynnistä + 14 prosentin osakeoption sopimisesta. Hallintoneuvosto valtuuttikin yhtiön johdon jatkamaan neuvotteluja Soneran kanssa⁸.

Kaupan osapuolten raja-arvot olivat tuolloin sellaisia, ettei sitä tarvinnut ilmoittaa yrityskauppana EU:n komissiolle. Sen sijaan ilmoitus oli tehtävä silloiselle Suomen kilpailuvirastolle, koska kyseessä oli tuolloin voimassa olevan kilpailunrajoituslain tarkoittama yhteisyriyksen perustaminen.

Kilpailuvirasto esitti kuitenkin 19.4.2000 silloisen voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti kilpailuneuvostolle Sonera-kaupan kieltämistä. Perusteena oli useilla teletoiminnan osa-alueilla sellaisen Soneran määräävän markkina-aseman syntyminen tai vahvistuminen, joka merkittävästi estäisi kilpailua Suomessa.

Kilpailuneuvosto antoi päätöksensä 19.7.2000. Neuvosto hyväksyi kaupan, mutta asetti sen toteutumiseksi useita ehtoja. Tärkeimmäksi osoittautui ehto, jonka mukaan ”Sonera tai sen määräysvallassa olevat yritys ei sinä aikana, jonka Sonera tai sen määräysvallassa oleva yritys omistaa Digitan osakkeita hae valtioneuvostolta toimilupaa tai toimiluvan siirtoa digitaaliseen televisiotoimintaan”.⁹ Toisin sanoen Soneralta kiellettiin vertikaalinen integroituminen tv-ohjelmien jakelusta tv-ohjelmatoimintaan. Ehdon seurauksena Sonera vetäytyi kaupasta.

Soneran ratkaisu oli erikoinen. Yhtiö kuvitteli digitaalisen mainosteleviotoiminnan olevan ”license to print money”, vaikka sellaiseksi tietyssä mielessä osoittautuikin television analoginen ja digitaalinen jakelu. Mainosteleviotoiminnan strategista merkitystä Soneralle kuvasi se, että yhtiö oli suullisesti esittänyt Yleisradiolle, että Yleisradion oli myytävä Soneralle myös TV 2¹⁰.

Sonera teki kuitenkin tänä ajanjaksona vielä suurempia strategisia virheitä kuten vuonna 2000 UMTS- eli 3G-toimilupien osto huutokaupalla Saksasta yhdessä Espanjan kansallisen teleyhtiö Telefonican kanssa. Ostoa pidetään yhtenä suurimmista taloudellisista virheratkaisuista Suomessa. Soneran osuus oli 4,3 mrd. euroa. Tämä miljardikauppa johti osaltaan siihen, että Sonera ajautui taloudellisiin vaikeuksiin ja valtio joutui myymään yhtiön Telian tytäryhtiöksi vuonna 2002 (Kuisma & Seppänen 2015, 9-20).

Kotimaisten yhtiöiden omistusosuustie oli näin kuljettu loppuun. Investointikykyä tai -halukkuutta ei enää ollut. Yleisradion johto käynnisti Mandatum Investment Bankia apuna käyttäen Digitasta kansainvälisen tarjouskilpailun, joka koski vähemmistöosuutta.

Syyskuun lopulla 2000 tarjouksia tuli kolmelta ulkomaiselta teleyhtiöltä ja yhdeltä teleyhtiön johtamalta yhteenliittymältä, jossa vähemmistötoimijoina oli kaksi investointiyhtiötä. Näistä toinen oli suomalainen.

Korkeimman tarjouksen teki TDF, joka oli tuolloin maailman johtaviin teleyhtiöihin kuuluvan Ranskan kansallisen teleyhtiön France Telecomin tytäryritys. TDF itse oli johta-

va eurooppalainen tv- ja radiojakeluyritys. Tarjoushinta oli 259 miljoonaa euroa 100 %:n osuuden mukaan laskettuna. Tarjous koski 49 prosentin osuutta, kaupan toteutuessa kuitenkin sovittiin TDF:n vaatimuksesta koko yhtiötä koskevasta kaupasta. Todettakoon tässä yhteydessä, että lopullinen hinta neuvottelujen jälkeen oli tätä selvästi korkeampi¹¹. Tarjouskilpailussa seuraavaksi korkein hinta oli haarukassa 190–240 miljoonaa euroa. (Mandatum Investment Bank 2000).¹²

Yleisradio ja TDF tekivät sitovan sopimuksen Digitan osakekannan kaupasta 19.12.2000. Sopimuksen mukaisesti 49 prosenttia Digitan osakkeista siirtyi TDF:lle, kun Euroopan komissio oli hyväksynyt kaupan. Kauppaan osallistuneiden yritysten raja-arvojen täyttymisen takia komission tuli hyväksyä kauppa, joka tapahtui 27.6.2001 käytännössä ongelmitta.¹³

Yleisradion hallintoneuvostossa asiaa käsiteltiin lopullisesti 20.12.2000. Neuvosto hyväksyi toimitusjohtaja Arne Wessbergin esityksen, jonka mukaan yhtiö myi 49 prosenttia Digita Oy:n osakkeista ranskalaiselle Télédiffusion de France S.A.:lle (TDF)¹⁴. Hallintoneuvoston puheenjohtajana toimi kansanedustaja Markku Laukkanen.

Kaupan olennaiset ehdot olivat seuraavat. Kauppahinta oli 141.120.000 euroa. Yleisradiolla oli halutessaan oikeus myydä TDF:lle kaikki loput osakkeet (51 %) yhdessä tai useammassa erässä. Myyntioikeus alkoi kahden vuoden kuluttua kaupan hyväksymisestä ja päättyi 31.1.2005. TDF sitoutui lunastamaan tarjotut osakkeet osakassopimuksessa sovitulla hinnalla. TDF:llä oli halutessaan oikeus ostaa Yleisradiolta enintään 41 prosentin lisäosuus Digitasta 1.7.2003 – 31.1.2005 välisenä aikana. Yleisradio sitoutui myymään vaaditut osakkeet TDF:lle osakassopimuksessa sovitulla hinnalla.

Lisäksi Digitan 1.1.1999 liikkeelle laskemaa debentuurivelkakirjan takaisinmaksuaikaa aikaistettiin osakassopimuksella¹⁵. Debentuurilainan määrä oli 837.000.000 markkaa eli noin 141 miljoonaa euroa.

Kokouksessa 20.12.2000 Wessberg esitti lisäksi, että kaupasta saatavat rahat tulisi käyttää radion ja television digitalisoinnin edellyttämiin investointeihin. Seuraavan kuuden vuoden aikana yhtiön tekniset investoinnit digitalisointiin tulisivat olemaan noin 120 milj. euroa¹⁶.

TDF osti Digitan osakkeet neljässä erässä vuosina 2000-2005 ja maksoi niistä yhteensä noin 309,5 miljoonaa euroa.¹⁷ Lisäksi kauppahintaan on lisättävä edellä mainittu debentuurilaina 141 miljoonaa euroa, jonka Digita maksoi takaisin samana ajanjaksona. Korot (6,5 %) lainasta olivat 48 miljoonaa euroa. Kaikki nämä erät on laskettava Yleisradion Digitasta saamaan hintaan, joka oli siten noin 500 miljoonaa euroa¹⁸. ja laskettuna vuoden 2016 rahaksi 614 miljoonaa euroa¹⁹. Mainittakoon, että Yleisradion budjetissa tuotot vuonna 2016 olivat 472,5 miljoonaa euroa.

Yleisradion ylin pyyntihinta vuosituhannen vaihteessa oli 100 prosentin osuudesta laskennallisesti 210 miljoonaa euroa. Lopullisessa kaupassa – ilman debentuurilainaa ja sen korkoja – Yleisradio sai summan, joka oli lähes 50 prosenttia suurempi kuin alun perin kotimaisilta osapuolilta pyydetty hinta.

Verrattuna kaupallisten tv-yhtiöiden laskennalliseen maksimitarjoukseen noin 90 miljoonaa euroa 100 %:n osuudesta, saatu hinta oli yli kolminkertainen. Soneralta saatu hinta olisi ollut laskettuna 100 prosentin osuuteen noin 110–150 miljoonaa euroa. TDF:lta saatu hinta verrattuna tähän oli 2–3-kertainen.

Kansainvälinen tarjouskilpailu antaa myytävälle yrityksille markkinahinnat. Jos ostajia valikoidaan, varsinkin kansallisesti, hintataso on aivan toinen. Suomessa oli niukalti investointikykyä ja -halukkuutta tv-jakeluun. Digitan niin sanottua liikearvoa (goodwill)

ei kansallisissa tarjouksissa ilmeisesti otettu lainkaan huomioon. Liikearvolla tarkoitetaan sitä kauppahinnan osaa, joka ylittää ostokohteen netto-omaisuuden arvon.

Kantelut EU:ssa ja kotimaassa

Joku tai jotkut kotimaiset toimijat kantelivat Suomen valtion toimista ja Digitan määräävän markkina- aseman väärinkäytöstä EU:n komissiolle 2000-luvun alussa. Kantelu ei kohdistunut Yleisradioon, vaan valtion osalta liittyi lainsäädäntöön ja toimilupapolitiikkaan. Kantelu johti komission tutkintaan, jossa Suomen valtio kiisti syytteet. Digitan myynti TDF:lle ja EU:n Suomeenkin tuoma moderni telelainsäädäntö (ks. Vilkkonen & Piekkala 2004) vaikuttivat siihen, että komissio jossain vaiheessa lopetti kilpailupoliittisen Digita-oikeusjuttunsa tutkinnan.

Kotimaassa oikeusprosessit liittyivät Digitan hinnoitteluun, jota Viestintävirasto säänteli ja valvoi. Pitkällisen prosessoinnin päätteeksi Korkein hallinto-oikeus teki 7.5.2012 päätöksen, jossa se hylkäsi kaupallisten tv-yhtiöiden ja Yleisradion valituksen, joka koski Viestintäviraston uutta hintasääntelypäätöstä. Oikeuden mukaan Viestintäviraston hinnoittelua koskeva päätös ei perustunut tv-yhtiöiden perusteilla virheelliseen menettelyyn, eikä päätös ollut yhtiöiden esittämillä perusteilla muutoinkaan lainvastainen. Jos Yleisradio olisi edelleen omistanut jakelutekniikan, riski oikeusjuttujen toistumiseen olisi kuitenkin ollut olemassa niin kansallisella kuin EU-tasolla.

Lopuksi

Yksityinen monopoli herättää helposti aggressioita ja mistä tahansa sääntelystä huolimatta synnyttää asiakkaiden epäilyksen ylihinnon olemuksesta. Kaupallisten tv-yritysten turhautumista varmaankin lisäsi – paitsi kaikkien kantelujen ja valitusten kaatuminen – myös se, että ajaessaan jakelua irti Yleisradiosta vastaan tuli armoton ulkomainen toimija, joka erilaisilla järjestelyillä (velka-, korko-, poisto-, ja omistusjärjestelyt²⁰) kykeni pitämään yllä korkeaa, mutta laillista hintatasoa.

Oliko sitten Digitan palvelujen todellista ylihinnon olemusta? Juridisestihan sitä ei ollut. Todennäköisesti ylihintoja oli, koska Digita-tyyppistä luonnollista monopolia säädeltiin tuolloin puutteellisesti. Se olivatko ylihinnat kohtuuttomia, on loputtoman spekulatiivisen kysymyksen kohde. Kohtuuttomuuden objektiivinen osoittaminen olisi erittäin vaikea tehtävä.

Pelkistäen, Digitan yhtiöittäminen, yksityistäminen ja myynti ulkomaille eivät olleet välttämättömiä, mutta ne olivat väistämätön kehityskulku. Yleisradio myi lakisääteiseen julkiseen palveluun kuulumattomaksi muuttuneen toimintonsa parhaaseen hintaan rahottaakseen julkisen palvelun ohjelmatoimintaansa ja sen digitalisointia.

Entä sitten Digitasta saatu hinta, joka nimellisesti oli korkoineen 500 miljoonaa euroa ja vuoden 2016 rahassa 613 miljoonaa euroa? Kun hinta perustui kansainväliseen tarjouskilpailuun, se oli korkein saatavissa oleva markkinahinta eli siinä mielessä oikea hinta, joka myös ajoittui oikeaan aikaan. Digitasta saatua hintaa olisi tuskin voitu ylittää muissa olosuhteissa, koska myyntiajankohta sijoittui vuosituhaten vaihteen ns. internetkupan aikaan, jolloin kaikkien teknologiaosakkeiden hinta oli huipussaan.

Erillinen valtion omistama jakeluyhtiö Ruotsin jakeluyhtiön Teracomin tapaan olisi kuitenkin ollut mahdollista toteuttaa niin sanotun osakeyhtiön jakautumisen avulla. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalle olisi syntynyt Yleisradion rinnalle toinen valtioenemmistöinen yhtiö. Tällainen ratkaisu olisi vaatinut valtioneuvoston ja Yleisradi-

on hallintoneuvoston vahvat tahtotilat. Vaihtoehto jakautumisesta ei kuitenkaan missään vaiheessa noussut esille.

Digitalisoinnin rahoitus olisi tässä vaihtoehdossa ollut järjestettävä toisella tapaa, esimerkiksi tv-lupamaksujen korotuksilla, mikä olisi ollut poliittisesti vaikeaa. Lupamaksukorotuksilla olisi tuskin saatu saman kertaluokan rahoitusta kuin nyt Digitan myynnistä. Digitalisointiprosessi olisi samalla hidastunut. Toinen kipukohta olisi ollut kaupallisten tv-yhtiöiden ns. toimilupamaksusta²¹ luopuminen, johon Yleisradiolla ei välttämättä olisi ollut tässä tilanteessa varaa.

Vaikka edellä mainitut asiat olisi kyetty ratkaisemaan, voimme pohtia miten olisi voinut käydä jatkossa. Olisiko yhtiö jäänyt valtion 100-prosenttiseen omistukseen kuten esimerkiksi nykyinen lentoasemayhtiö Finavia vai olisiko se todennäköisemmin fuusioitu silloiseen valtionyhtiö Soneraan, jolloin jakelu olisi myöhemmin Soneran myynnin myötä siirtynyt ruotsalaisen Telian osaksi? Vai olisiko valtio myynyt Digitan tai osan yhtiöstä kansainvälisille sijoittajille? Näin kävi valtionyhtiö Fortumin omistamalle sähkönjakelulle, joka myytiin vuonna 2014 pääosin näille sijoittajille. Näin syntyneestä sähköverkko-yhtiö Carunasta Digitan nykyinen omistaja First State Investments omistaa 40 prosenttia.

Yleisradiolle ja julkisen palvelun digitalisoinnille kauppa oli onnistunut. Yhtiön saaman suuren kauppahinnan takia Digitan palvelujen mahdollinen, mutta spekulatiivinen ylihinnoittelu ei ollut sille suuren luokan asia. Kaupallisille tv-yhtiöille ylihinnoilla oli suurempi merkitys.

Kauppaa kohtaan myöhemmin esitetty kritiikki ei perustu faktoihin. Valtion omaisuuden myynti on nykyisin aiempaa muotomääräisempää ja perustuu kokonaan kaupallisiin ehtoihin eli ns. markkinataloussijoittajaperiaatteen noudattamiseen, myös allianssijärjestelyissä (ks. esim. Parikka 2012; Alkio & Hyvärinen 2016, 102–107). Koska kotimaista omistusta ei voi suosia, tämä johtaa kotimaisen investointihalukkuuden tai -kyvyn puuttuessa helposti ulkomaiseen omistukseen kuten Digitan tapauksessa kävi. Tämän jälkeen yksityistetystä yrityksestä voi tulla kansainvälistä kauppatavaraa, jonka tulevaa omistusta on vaikea ennustaa, varsinkin jos uusina omistajina on pelkästään sijoittajia. Vaikka kotimainen yritys ostaisi aluksi yhtiön, mikään ei estä sitä jatkossa myymästä yhtiötä ulkomaiseen omistukseen tai siirtymästä itse ulkomaiseen omistukseen, mikä on ollut pitkään trendi esimerkiksi kotimaisissa riippumattomissa tv-tuotantoyrityksissä.

Miksi sitten on jäänyt elämään näkemys Digita-kaupasta Suomen kannalta huonona kauppana? Sanoisin, että pääsyy tälle on tv-yhtiöiden onnistunut lobbaus julkisuudessa ylihinnoittelusta, vaikka se ei ole kovin suuri elementti kaupan kokonaisuudessa kuten edellä on osoitettu. Toinen seikka on kielteinen perusasenne ulkomaalaisomistukseen, vaikka lainsäädännöllisesti kaikki kansalaisuuteen perustuva syrjintä, joka koskee oikeutta hankkia omaisuutta toisessa jäsenvaltiossa, on vastoin EU:n perusperiaatteita.

Digitan myynti on osa kokonaisuutta, jossa valtion omaisuutta myydään. Tätä myyntiä arvioitaessa tarvitaan kuitenkin kuhunkin tapaukseen puretuvaa analyttistä tutkimusta, eikä myyjä voi niputtaa mekaanisesti yhdeksi kielteiseksi kokonaisuudeksi.

Kirjallisuus

- Alkio, Mikko & Hyvärinen, Olli (2016). Valtiontuet. Talentum Pro: Helsinki
- Baskoy, Tuna (2008). The Political Economy of European Union Competition Policy: A Case Study of the Telecommunications Industry. New York: Routledge
- Katramo, Mikko; Lauriala, Jari; Matinlauri, Ismo; Niemelä, Jaakko, Svenssas, Karin & Wilkman, Nina. (2013): Yrityskauppa. Helsinki: SanomaPro
- Kuisma, Markku & Seppänen, Pekka (2015). Suomen pahimmat businessmokat: Tarinoita huippujohtamisesta. Kustannusosakeyhtiö Helsinki: Siltala
- Miettinen, Jorma (2006). Havaintoja digitv:n ensimmäiseltä kymmenvuotiskaudelta Suomesta. Helsingin yliopisto: Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 1/2006
- Parikka, Julius (2012): Yksityistäminen EU:n valtiontukisäännösten valossa. Edilex 22.3.2012 (www.edilex.fi) (tuloste tekijän hallussa)
- Vilkkonen, Laura & Piekkala, Henriikka (2004). Viestintämarkkinalaki. Vilna: Edita Publishing
- Åhren, Matthias (1996). The Deregulation of the Telecommunications Market in the European Union. Institutet för rättsinformatik, IRI-rapport 1996:3, Stockholms Universitet

Asiakirjalähteet

- Euroopan komissio (2001). Komissio sallii Télédiffusion de Francen hankkia määräysvalta suomalaisesta Digitaasta. Lehdistötiedote IP/01/906 27.6.2001
- Hallituksen esitys 221/2013 eduskunnalle tietoyhteiskuntakaareksi sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain 161 §:n ja rikoslain 38 luvun 8 b §:n muuttamisesta, 30.1.2014
- Kilpailuneuvosto (2000): Päätös 29.6.2000. Asia: Kilpailuviraston esitys Sonera Oyj:n ja Yleisradio Oy:n välisen Digita Oy:tä koskevan yrityskaupan kieltämiseksi (d:o 53/690/2000).
- Linnainmaa, Tuula, liikenneministeri (1996): Kirje Yleisradiolle 8.5.1996, Dnro 1134/33/96. Kirje sisältää myös iltakoulun päätöksen.
- Mandatum Investment Bank (2000). Evaluation of Indicative Offers (2000). For discussion purposes, 26 September 2000 (laadittu Yleisradiolle)
- Yleisradion hallintoneuvosto (1998). Kokouspöytäkirja 23.9/30.9.1998
- Yleisradion hallintoneuvosto (1996a): Kokouspöytäkirja 12.6.1996
- Yleisradion hallintoneuvosto (1996b): Kokouspöytäkirja 23.10.1996
- Yleisradion hallintoneuvosto (1997): Kokouspöytäkirja 17.12.1997
- Yleisradion hallintoneuvosto (1999a): Kokouspöytäkirja 8.9.1999
- Yleisradion hallintoneuvosto (1999b): Kokouspöytäkirja 28.10.1999.
- Yleisradion hallintoneuvosto (2000c): Kokouspöytäkirja 20.12.2000
- Yleisradio. Hallitus. Selvitys Yleisradion jakelutekniikan yhtiöittämisestä 28.2.1995
- YLE; Mandatum & Co (1996): Yleisradion rakenne-projekti 13.11.1996

Yleisradion toimintakertomukset 2000, 2003, 2005

Yleisradion vuosikertomukset 2000, 2005

Lehtiartikkelit

Hänninen, Jyri & Pietiläinen, Tuomo: Suomen tv-verkosta tuli ulkomaisten sijoittajien rahasampo, Helsingin Sanomat 17.8.2014; (<http://www.hs.fi/sunnuntai/a1408086091307>); HS sunnuntai-osiossa otsikolla Kaikki mastot menivät C1-C4

Kuisma, Markku: Professori äimänä: Suomi teki taas ”digitat”. Miksi poliitikot myivät varman rahakoneen; <https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/170832-professori-markku-kuisma-aimana-suomi-teki-taas-digitat-miksi-poliitikot-myivat>.

Rämö, Matti: Yle myi lähetyksen ulkomaille. Tulos oli kuin oli kuin lirauttaisi housuunsa pakkasella, Seura 4/2016 (<http://seura.fi/puheenaihe/ajankohtaista/p313934/>); lehdessä otsikolla Laskuri digittää 18-22

Saarinen, Juhani: Valtio on kompastellut yrityskaupoissa useasti – sähköverkkojen myynti ei ole ainut kyseenalainen kauppa, Helsingin Sanomat 12.1.2016; (<http://www.hs.fi/talous/a1455171645836>)

Viitteet

¹ Ks. www.digita.fi

² Laajempi tutkimus on julkaistu osana Tampereen yliopiston Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskuksen (COMET) tutkimushanketta Yleisradiotoiminnan mahdollisuudet verkkoviestinnän kontekstissa: politiikka, teknologia ja sisällöntuotanto, jonka rahoittajana on Suomen Akatemia (vuosille 2013-2017), ks. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/101051>. Tutkimuksessa ja tässä katsauksessa esitetyt näkemykset ovat tekijän, eivätkä edusta Yleisradio Oy:n kantaa. Kiitän Yleisradiota ja erityisesti lakiosaston johtajaa Katri Olmoa ja lakiosaston päällikköä Irene Tommiska-Jarvaa mahdollisuudesta saada käyttööni tarvittava lähdemateriaali. Edelleen kiitän erikoissuunnittelija Marina Österlund-Karinkantaa, joka on laatinut kauppahintoja koskevat laskelmat ja esittänyt olennaisia huomautuksia käsikirjoitukseen. Akatemian tutkimusprojektista kiitän emeritusprofessori Taisto Hujasta ja yliopistonlehtori, dosentti Marko Ala-Fossia arvokkaista huomautuksista käsikirjoitukseen. Kiitän myös poikaani TKT Kimmo Soramäkeä hyödyllisistä huomautuksista. Toimin kaupoista neuvotteluiden hallintojohtaja Jussi Tunturin ja talousjohtaja Martti Partasen yhtenä avustajana taustainformaation ja analyysien tuottajana. Muilta osin en osallistunut itse yhtiöittämiseen tai kaappoihin.

³ Esim. Helsingin Sanomat toteaa valtion yrityskauppoja koskevassa artikkelissaan pelkistäen, että Digitan myyntiä on pidetty valtion kannalta huonona kauppana, ks. Juhani Saarinen: Valtio on kompastellut yrityskaupoissa useasti – sähköverkkojen myynti ei ole ainut kyseenalainen kauppa, Helsingin Sanomat 12.2.2016 (<http://www.hs.fi/talous/a1455171645836>); ks. myös Jyri Hänninen & Tuomo Pietiläinen: Suomen tv-verkosta tuli ulkomaisten sijoittajien rahasampo, Helsingin Sanomat 17.8.2014 (<http://www.hs.fi/sunnuntai/a1408086091307>) ja Matti Rämö: Yle myi lähetyksen ulkomaille. Tulos oli kuin lirauttaisi housuunsa pakkasella, Seura 4/2016. Professoritason kritiikistä ks. esim. Markku Kuisma: Professori äimänä; Suomi teki taas ”digitat”. Miksi poliitikot myivät varman rahakoneen, <https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/170832-professori-markku-kuisma-aimana-suomi-teki-taas-digitat-miksi-poliitikot-myivat>.

⁴ Olen Yleisradiosta eläkkeellä oleva entinen keskushallinnon päällikkö, nykyisin freelance tutkija. Vastuulani Yleisradiossa olivat yhtiön toimintaympäristön analyysi sekä EU-asioiden ja viestintäpoliittisten asioiden valmistelu.

⁵ Konsultin valinta on normaalia yrityskaupoissa (Katramo ym. 2013, 201)

⁶ Yhtiön nimi oli alun perin toinen, mutta se oli varattu.

⁷ Kokous oli kaksiosainen. Yhtiöittämisestä hallintoneuvosto päätti yksimielisesti siten, että kaikkien eduskuntapuolueiden edustajat olivat päätöksenteossa mukana (pl. kristilliset ja perussuomalaiset, joiden paikkaluku ei riittänyt hallintoneuvostopaikkaan).

⁸ Sonera-kauppa oli seuraavan kerran esillä Ylen hallintoneuvoston kokouksessa 28.10.1999. Hallituksen esityksen mukaan myytävän 34 prosentin osakemäärän hinta euroina oli haarukassa 47-51 miljoonaa euroa, joka antaa Digitan arvoksi haarukan 110-151 miljoonaa euroa. Yle olisi saanut alkuperäisestä 210 miljoonaa euron pyyntihinnastaan siten 52-72 prosenttia, jos hinta lasketaan 100 prosentin omistusosuuden mukaan.

⁹ Kilpailuneuvosto 2000

¹⁰ Ylen entisen hallintojohtaja Jussi Tunturin antama tieto.

¹¹ Hinnan nousu tarjouksesta johtui lähinnä lopullisista kauppaneuvotteluista ja erityisesti niiden aikana arvioidusta digitalisoinnin ajankohdasta. Eli mitä pidemmälle arvioitiin siirtymän digitaaliseen televisioon kestävän, sitä houkuttelevammalta kauppa ostajasta tuntui. Digitaalisen ja analogisen verkon rinnakkaisuus mahdollisimman pitkään takaisi TDF:lle parhaan tulovirran (entisen hallintojohtaja Jussi Tunturin tekijälle antama tieto).

¹² Vuonna 2002 Digita myytiin kansainväliselle sijoittajaryhmälle, joka myi sen edelleen nykyiselle sijoittajaomistajalle vuonna 2012.

¹³ Kauppa hyväksyttiin edellytyksellä, että TDF myy omistamansa Telemastin, joka oli Suomessa Digitan kilpailija radio- ohjelmien jakelu- ja lähetysmarkkinoilla. (Euroopan komissio 2001).

¹⁴ Päätös oli yksimielinen ja siihen osallistuivat kaikkien eduskuntapuolueiden paikalla olevat edustajat (pl. perussuomalaiset, joiden paikkaluku eduskunnassa ei riittänyt hallintoneuvostopaikkaan).

¹⁵ Alun perin debentuurilainan laina-aika oli 15 vuotta (1999-2013), mutta TDF/Digita halusi maksaa sen pois yhtiön siirtyessä kokonaan TDF:n omistukseen vuonna 2005, mikä tapahtuikin.

¹⁶ Yleisradion vuoden 2000 vuosikertomuksessa todetaan, että Yle käyttää kaupasta saatavat rahat radion ja television digitalisoinnin edellyttämiin investointeihin. Vuoden 2005 vuosikertomuksessa todetaan, että Yle myi 10 %:n omistusosuutensa Digita Oy:stä TDF Nordic Oy:lle. Kauppahinta oli 35 miljoonaa euroa. Edelleen todetaan seuraavaa. Samassa yhteydessä Digita maksoi, alkuperäisestä aikataulusta poiketen, 96 miljoonan euron debentuurilainansa Ylelle. Koska rahoitusasema näin vahvistui, Yle maksoi 72 miljoonan euron lainansa eläkesäätiölle ja vahvisti eläkesäätiön toimintapääomaa 29 miljoonalla eurolla.

¹⁷ Yleisradion toimintakertomukset 2000, 2003, 2005

¹⁸ Kauppa synnytti myös transaktiokustannuksia lähinnä asiantuntijoiden käytöstä, joten nettotulot olivat tätä summaa hieman pienemmät. Käytettävissä olevista lähteistä ei kuitenkaan ilmene näiden kustannusten määrää tai niiden määräytymisen perusteita.

¹⁹ On huomattava, että deflatointi elinkustannusindeksillä on tapahtunut kunakin eri ajankohtina suoritettujen maksuerien pohjalta käyttäen elinkustannusindeksin silloista pistelukua.

²⁰ TDF perusti väliomistajatytyhtiökseen vuonna 2003 TDF Nordic Oy:n.

²¹ Kaupalliset tv-yhtiöt maksoivat Ylelle valtion televisio- ja radorahaston kautta toimilupamaksua aina vuoteen 2010 saakka. Digita-kauppa osaltaan mahdollisti kuitenkin tästä merkittävän suuruudesta maksusta luopumisen vaiheittain poliittisten päätösten myötä (Miettinen 2006, 27–29, 34–37)